

27.07.2021

COVID-19 sonrası yeni normal

Prof. Dr. Fevzi YILMAZ- Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Ne kadar süreceği bilinmeyen COVID-19 eksenli sağlık problemi ülkelerin sosyal yapılarını ve ekonomilerini altüst etmiştir. Salgın öncesi ve sırasında, doğaya ve canlı yaşama çok müdahale edildiği, dünyamız kaynaklarının ise hırs ve yağmacılıkla yönetildiği bugün daha belirgin olmuştur. COVID-19 döneminde yaşanan eşitsizlik, güvensizlik ve endişe, arayışları da yanında getirmiştir. Bugün, bireyleri ve toplumları koruma ve paylaşma kültürü COVID-19'a karşı en önemli dengeleme unsuru olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde birçok ülkede, milyonlarca orta sınıf halk fakir sınıfa evrilmiştir. Örneğin Hindistan'da 2020 yılında 75 milyon kişi fakir sınıfa kaymıştır ve var olan sosyal dengesizlikler daha da artmıştır. Şehir yaşamında sosyal adaletsizlik ve ekolojik tahribat çoktur. Gerçekte, köylüler ve şehirlerin dış bölgelerinde yaşayanlar doğa dostudurlar ve daha çevrecidirler.

İklim ve çevre ile ilgili zorlukların üstesinden gelmek amacıyla oluşturulan eylemler kümesi, yerel ve küresel düzeydeki ekodost yaklaşımlar bu makalenin ana temasıdır. Makalede ayrıca, ekolojik ve sosyal krizi önleme amaçlı sürdürülebilirlik konularına da değinilmiştir. Yeni eğilimlerden ilki zirai ekoloji (agro-ecology) olup küçük çiftçinin önemsenererek ve korunarak toprak, su ve biyoçeşitlilikte sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Küçük çevre dostu üreticilere örnek olarak organik sabun ve deterjan imalatçıları ve küçük bahçe (bostan) sahipleri verilebilir. Türkiye'de bir kısım şehirli zenginler kendi meyve ve sebzelerini "hobi bahçelerinde" üretmekte ve pazarlamaktadırlar. Şehirlerde kurulan halk pazarlarında üretici-tüketici buluşması sağlanabilmektedir. Gıda bağımsızlığı (Food sovereignty) her türlü gıda üretim aşamaları, toprak, tohum ve onların tümleşik kullanım konusunu kapsar. Bölgesel yönetim desteği alan gıda bağımsızlık hareketi Brezilya'da 1993'te başlatıldı ve 81 ülkeye yayıldı (200 milyon çiftçiye). Bu hareket, Costa Rica, İspanya, Hindistan ve İtalya'da temellendi. İtalya'da köylü kooperatifleri insiyatif almışlar ve 1990 yılından itibaren elektriklerini lokal olarak üreterek kullanmaya başlamışlardır. Batı Hindistan'da yüzlerce köylü su, yeraltı suyu ve ıslak bölgeler için "su demokrasisi" oluşturmuştur.

Amazon Ekvatoru yerlileri yağmur ormanlarındaki evleri için verdikleri mücadeleyi kazandılar, petrol ve madende de söz sahibi oldular ve ekoturizmi (ekolojik ağırlıklı turizm faaliyeti) başlattılar. Yeşil şehirlerde (Greening cities), yerel yönetim etkindir ve koruma-paylaşma ekonomisi tarz olmaktadır. Son yıllarda baraj gibi büyük projelerin uygulandığı bölgelerden, dünya genelinde yüzlerce milyon insan şehirlere göçe zorlanmış ve orada yaşamaya mecbur kalmışlardır. İç göç gerçeği, korkusuz şehirler (Fearless cities) tanımını da literatüre kazandırmıştır. Sığınmacı ve göçmenlere güvenli ortam sağlayan korkusuz şehirlerin sayısı giderek artmaktadır. Bunlardan birkaçı Barcelona, Amsterdam ve Madrid'tir. Çamurda ve sel heyelan tehlikeli ortamda yaşam ve bu yaşamı daha da zorlaştıran küresel ısınma nedeniyle yeni şehir tanımları gündeme gelmiştir. Karbon nötr Avrupa şehirleri bunlardan biridir ve buralarda sanayiden tarıma, ulaştırmadan enerjiye "karbonsuz bir ekonomi" modeli öngörülmüştür. Mega şehirler, on milyonu aşkın nüfusa sahip şehirler için kullanılan tanım olup, ülkemizden sadece İstanbul 16 milyon nüfusu ile mega şehir sınıfına girmektedir. Mega şehirlerde büyük aile sayısı düşük, mikroaile oranı yüksektir. Mikroailelerde çocuk sayısı az olup, nüfus yaş ortalaması yüksektir. Mega şehirlerde sürdürülebilirlik zayıf olup emisyon salınımı fazladır ve atık problemi baş edilemezdir. Bu şehirlerdeki zenginler ve orta sınıf; daha az tüketerek, az kaynak kullanarak, az çöp biriktirerek üstlerine düşeni yapabilirler.

Gayrisafi milli hasıla gibi gayrisafi ulusal mutluluk, ülkede ekolojik sınırlara uyum, ülkedeki bireylerin akıl ve duygusal sağlıkları önemsenmelidir. Çalışanlar, üretimde, toprak kullanımında, doğal dengeleri korumada, bilgi ve bilgi araçlarının kontrolünde söz sahibi olmak isterler. Küreselleşmiş modernlik, iş ile mutluluk arasında uçurum örmüştür. Hafta sonunu niye özlemle bekleriz? Boşluğu inovasyon, yaratıcılık ve tatmin duygusu ile doldurmak gerekir! Ekodost üretim tatmin duygusu verebilir. Gelişmiş ülkelerde fabrikasyon ürün yerine elle elbise, ayakkabı, markalı gıda gibi ürünleri üretme tarz olmaktadır. "Gelecek el işindedir." Birçok genç, ruhu öldüren fabrikalardan kaçıyor. Globalleşme, dilleri, kültürleri ve bilgi sistemlerini devalüe etmiş ve yerel özelliklerin ihmal edildiği homojenleştirme eğitimi öne çıkarmıştır. Günümüz eğitim sistemi, hakim ekonomik ve siyasal düzene uygun mezunlar vermektedir. Buna karşı çıkışlar vardır. Çocuklara doğal orman ortamında öğrenim verme ile akademik disiplinler arası alanda yükseköğretim verme gibi alternatifler gündemdedir.

COVID-19 salgını sonrası ekolojik ve sosyal krizi önleme adına yeni yol haritası seçilmelidir. İklim krizi ve çalışan hakkını önemseme ne kadar önemli ise sürdürülemez tüketim alışkanlığı ile ve yaşanan eşitsizliklerle mücadele de o kadar önemlidir. Dayanışma, haklar ve sorumluluklar,

basitlik, çatışmasızlık, bütün yaşamlara saygı, nüfusun artmaması ve ekofeminizm (ekoloji ve feminizm birlikteliği) gibi kimi ileri, kimi aykırı unsurlar gündem yapılmalıdır. En çok önem kazanacak değerler;

- i) Kültürel farklılıkları bilme anlama anlayışı,
- ii) Sosyal uyum ve adaletli olma ilkesi,
- iii) Ekonomik özgürlük ve demokrasi,
- iv) Ekolojik bütünlüğü savunma, doğa dostu olma,
- v) Doğrudan veya delege edilmiş demokrasi anlayışı,

şeklinde gruplandırılabilir. Bu değerler, yer küre kaynaklarının adaletli paylaşımı ve sürdürülebilir tüketim anlayışı, herkese verme ve herkesle paylaşma (özellikle dezavantajlılarla ve azınlıklarla) cömertliği ile güçlendirilmelidir. Sonuç olarak, COVID salgını sonrası kendimizi eski normale uyarlamayalım. Yeni normal düşünelim ve yol haritamızı oluşturalım.